

ตำนานเทพย้านาค พระโขนง

เอกสารประกอบของที่ระลึกแผ่นทองเหลืองรูปย้านาค
ความน่าเชื่อถือของข้อมูลให้อยู่ในดุลยพินิจ

โดย ดร.ธนิต โสรัตน์
วันที่ 9 มิถุนายน 2568

ตำนานเทพย้านาคหรือแม่นาคหรืออำแดงนาค เดิมสะกดว่า “แม่นาค” และสามีของเธอคือ “พ่อมาก” แต่ชื่อที่ปรากฏชื่อนายชุ่ม เป็นเรื่องราวผ่านหนังสือ-ละคร-ภาพยนตร์ เป็นที่รู้จักของประชากรคนไทยทุกวัยต่อเนื่องมาเป็นศตวรรษ ตำนานย้านาคเกี่ยวข้องกับความรัก-การพลัดพราก-ความผูกพันของพ่อ-แม่-ลูก มีฉากหลังเป็นทุ่งพระโขนงเป็นส่วนหนึ่งของทุ่งบางกะปิขนานกับคลองพระโขนง ปรากฏเป็นเอกสารครั้งแรกอยู่ในงานเขียนของก.ศ.ร.กุหลาบ (พ.ศ.2377 - 2464) เป็นนักเขียน-นักคิด-นักพูดในยุคบุกเบิกครั้งแรกของไทย เรื่องราวของย้านาคลงในหนังสือพิมพ์สยามประเพณี (SIAM PRABHETH) ฉบับลงวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2442 ต่อมาต้นรัชกาลที่ 6 (พ.ศ.2454) มีการแต่งเป็นละครเรื่อง “อินาคพระโขนง” ได้รับความนิยมจากชาวบ้านจนต้องจัดหลายรอบ มีการนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์ครั้งแรกในปีพ.ศ. 2470 และมีการสร้างเป็นละครเวทีได้รับความนิยมล้นหลาม ต่อมามีการสร้างเป็นภาพยนตร์ครั้งแรกในปีพ.ศ.2502 หนังสือเกี่ยวกับแม่นาคพระโขนงในชื่อต่างๆ มีการสร้างมากกว่า 20 เรื่อง ในยุคโทรทัศน์มีการสร้างละครครั้งแรกในปีพ.ศ.2522 (ช่อง 7) และต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (ข้อมูลส่วนหนึ่งจาก Wikipedia.org)

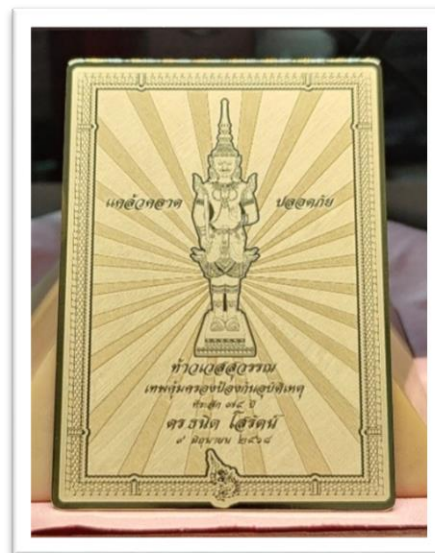
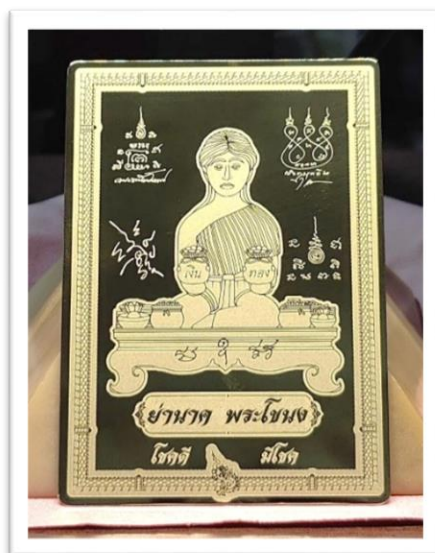
ตำนานแม่นาคเกี่ยวข้องกับวัดมหาบุศย์ ถนนสุขุมวิท 77 กรุงเทพมหานคร วัดตั้งอยู่ริมคลองพระโขนงกล่าวว่าเป็นที่ฝังร่างของแม่นาคซึ่งอาจเป็นตำนานหรืออาจมีชีวิตรอดอยู่ในช่วงปลายอยุธยาหรือต้นรัชกาลที่ 1 มีการสร้างศาลและรูปบูชามีประชาชนเชื่อว่าบูชา-ขอพรนอกจากเรื่องความรักและให้โชค-มีลาภ-ความมั่งคั่งแบบทันใจโดยถูกห่วย ในวันห่วยออกจะมีการออกร้านขายของมีคนหลายพันหรือเป็นหมื่นคนเข้ามาบูชา วัดมหาบุศย์เท่าที่สืบค้นสร้างมาก่อนสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองแค่เพียงห้าปี (พ.ศ. 2305) เป็นวัดชาวบ้านสร้างเดิมชื่อ “วัดสามบุตร” เพราะมีพี่น้องสามคนร่วมกันสร้าง แรกนี้เดิมเป็นที่ท้องนากว้างไพศาลกาลเวลาผ่านไปกลายเป็นวัดร้าง ต่อมาในช่วงต้นรัชกาลที่หก (พ.ศ.2455 - 59) มีการบูรณะวัดใหม่เปลี่ยนชื่อเป็นวัดมหาบุศย์ซึ่งอาจเพี้ยนมาจาก “สามบุตร” หรือตั้งตามชื่อพระมหาบุศย์ซึ่งเป็นผู้บูรณะวัด ต่อมามีการบูรณะครั้งใหญ่ประมาณพ.ศ. 2500 โดยจอมพลป.พิบูลสงครามซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยนั้นเป็นประธานในพิธี ปัจจุบันชื่อวัดเปลี่ยนเป็นทางการวัดมหาบุศย์หรือรู้จักในชื่อวัดแม่นาคพระโขนง

แม่นาคมีสร้อยต่อท้าย “พระโขนง” เป็นชื่อคลองแต่เดิมเป็นคลองธรรมชาติในสมัยอยุธยาชื่อว่า “คลองบางขนง” หรือบางพระขนงเป็นภาษาเขมรแปลว่าคิ้ว-โค้ง-คดเคี้ยวสอดคล้องกับลักษณะของคลอง ข้อมูลบางส่วนเชื่อว่าน่าจะหมายถึงขนอนซึ่งแปลว่าด่านภาษีคนที่ดูแลอาจจะเป็นคนพระ ต่อมาชาวบ้านเรียกเพี้ยนเป็นคลองพระโขนง เหตุผลปากคลองซึ่งอยู่ฝั่งตะวันออกของฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นบริเวณที่เรียกว่า “ขนอนบางกอก” เป็นด่านเก็บภาษี เมืองบางกอกสร้างทับเมืองพระประแดง (เดิม) เป็นชุมชนมอญต่อมามีการย้ายไปอำเภอพระประแดง (ใหม่) เพราะมีการสร้างท่าเรือ ทางเข้าคลองพระโขนงจากปากคลองเป็นท่าเรือคลองเตย (โรงพักสินค้า 8) ลอดใต้ทางด่วนฉลองรัชผ่านวัดมหาบุศย์ถือว่าสิ้นสุดคลองพระโขนงระยะทางประมาณ 14.5 กิโลเมตร

ตรงจุดสิ้นสุดคลองพระโขนงเป็นทางแยกด้านซ้ายไปคลองตันหรือคลองแสนแสบชุดในสมัยรัชกาลที่ 1 ประมาณพ.ศ. 2326 - 2334 โดยการเกณฑ์ชาวมลายูจากเมืองปัตตานีและไทรบุรีซึ่งแพ้สงครามกับสยามทำให้แถบนี้เป็นถิ่นของคนมุสลิมส่วนใหญ่เป็นนิคมชุมชนนี้ คลองขนานไปกับถนนเพชรบุรีจนถึงแยกประตูน้ำผ่านตลาดโบ๊เบ๊ไปตัดกับคลองหลายสายในพื้นที่ชั้นในจนไปออกแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งปากคลองเทเวศน์และปากคลองผดุงกรุงเกษม สำหรับแยกด้านขวาเชื่อมต่อไปถึงคลองประเวศบุรีรมย์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการสร้างคลองสำคัญระหว่างพ.ศ. 2380 - 2383 มีการจ้างคนจีนจำนวนมากในการสร้างคลองซึ่งต่อมารู้จักกันในนาม “คลองแสนแสบ” คลองนี้ผ่านจุดตัดพื้นที่พระนครส่วนในเพื่อเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ในการลำเลียงกองทัพ-ยุทธปัจจัยและเสบียงในช่วงสมัยสงครามไทยรบกับญวนที่รู้จักกันในชื่อ “สงครามอานามสยามยุทธ” เป็นมหาสงครามของภูมิภาคครบกันอยู่ 14 ปี (พ.ศ. 2376 - 2390) คลองที่ขุดใหม่ระยะทางประมาณ 73.8 กิโลเมตร

จากจุดตัดคลองตันเชื่อมต่อคลองพระโขนงเส้นทางผ่านบางกะปิไปจนถึงคลองบางขนากจังหวัดฉะเชิงเทราเพื่อไปออกแม่น้ำบางปะกง คลองนี้รู้จักในชื่อ “คลองแสนแสบ” จากการที่เกณฑ์จ้างแรงงานจีนส่วนใหญ่เป็นแต่จิวฉวนทลกว่างตงซึ่งมีความชำนาญในเรื่องเกษตรทำให้พื้นที่ตลอดแนวคลองพระโขนงและหลังวัดมหาบุศย์จนไปถึงซอยหลังสวนเป็นพื้นที่ปลูกผักในช่วงก่อนหน้านี้ 40 ปียังเห็นสวนผักหลงเหลืออยู่ คลองพระโขนงในอดีตเป็นเส้นทางขนส่งโลจิสติกส์สำคัญปากคลองเป็นที่ตั้งของขนอนบางกอกหรือด่านภาษี เส้นทางในคลองมีทางแยกเชื่อมโยงกับคลองต่างๆ ในพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพหรือเมืองพระนครและสามารถเชื่อมโยงไปจนถึงแม่น้ำบางปะกง

จากที่กล่าวจะเห็นถึงความสำคัญของคลองพระโขนงซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดมหาบุศย์ตำนานอมตะของย่านนาคพระโขนงซึ่งควรจะยกย่องเรียกท่านว่า “เทพย่านนาคพระโขนง”

เอกสารนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นข้อมูล QR Code หลังกล่องแผ่นทองเหลือง “ย่านนาคพระโขนง”
อักษรย่อที่ปรากฏโดยเกจิอาจารย์และมีพิพิธธาภิเษก
ทำขึ้นเพื่อเป็นของที่ระลึก 75 ปี ดร.ธนิศ โสรรัตน์ 9 มิ.ย.68